మూసీ ప్రత్యేక సంచిక

(సాహిత్య సాంస్కృతిక చారిత్రక మాసపత్రిక)

సంపుటి : 28 సంచిక : 5 (2) ISSN - 2457- 0796

భాగవతం - భక్తి, తాత్త్వికత, సామాజికత

నిర్వహణ

తెలుగు విభాగం

శ్రీ వర్ర చెన్నారెడ్డి ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల

పలమనేరు, చిత్తూరు జిల్లా

Scanned with OKEN Scanner

ISSN 2457-0796
మూసీ మాసపత్రిక ప్రత్యేక సంచిక సంపుటి-28 : సంచిక-5 (2) హైదరాబాద్ మార్చి - 2025

భాగవతం - భక్తి, తాత్త్వికత, సామాజికత

Contents (విషయసూచిక)

1.	వ్యక్తిత్వ వికాస స్ఫూర్తిప్రదుడు పోతన	ఆచార్య పి.సి.వెంకటేశ్వర్లు	1
2.	ప్రహ్లాదుని కథ - విద్యా విధానం	డాక్టర్ వంగాల సంపత్ రెడ్డి	6
3.	భాగవతంలో ప్రకృతి,పర్యావరణం-నవ్య సంప్రదాయ దృష్టి	డాక్టర్ వై. సుభాషిణి	13
4.	ధ్రువోపాఖ్యానం - విశిష్టత	డాక్టర్ డి.యువశ్రీ	20
5.	భాగవతం - విద్య	డాక్టర్ కె.శ్రీనివాసులు రెడ్డి డాక్టర్ ఎ.సి.భరణీనాథ రెడ్డి	28
6.	పోతన భాగవతంలో ప్రకృతి వర్ణనలు	డాక్టర్ జి.ఉషారాణి	31
7.	పోతన భాగవతం - రుక్మిణీ కళ్యాణం	డాక్టర్ మానమ మునిరత్నం	39
8.	భాగవతము - అజామిళోపాఖ్యానం	డాక్టర్ వి.కృష్ణవేణి	48
9.	పోతన భాగవతం - నైతిక విలువలు	డాక్టర్ సి.చెన్నకేశవులు	52
10.	పోతన భాగవతం - అక్షర రమ్యత	డాక్టర్ పొన్నంరెడ్డి కుమారి నీరజ	56
11.	ఆంధ్ర మహాభాగవతం-స్నేహం	డాక్టర్ కె. ఈశ్వరబాబు	64
12.	భాగవతం - దేవతా స్త్రీ పాత్రలు	డాక్టర్ ఇ.వాసు	68
13.	వామనావతారం	డాక్టర్ మన్యం నరసింహులు	72
14.	భాగవతం - గజేంద్రమోక్షం	డాక్టర్ సి. చిన్నపాపమ్మ	77
15.	భాగవత భక్తి మార్గాలు-సర్వకాలిక మార్గదర్శక సూత్రాలు	డాక్టర్ పి.జయచంద్రుడు	83
16.	ఆంధ్రమహాభాగవతం - సామాజిక పరిస్థితులు	కవితశ్రీ (డా.డి.శ్రీనివాసులు)	87
17.	పోతన వ్యక్తిత్వం విశ్లేషణ	డాక్టర్ ఆసాది చంద్రబాబు	94
18.	శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడలు	డాక్టర్ జి.ధర్మమూర్తి	101
19.	శ్రీమద్భాగవతం కుటుంబ వ్యవస్థ	భూక్యాగోపిర్యానాయక్	104
20.	శ్రీమదాంధ్ర భాగవతం - పోతన వ్యక్తిత్వం	డాక్టర్ ఎన్. భీమన్న డాక్టర్ బి.తేజోవాణి	110
21.	పోతన భాగవతం - గోపికల మధుర భక్తి	డాక్టర్ పట్టపు శివకుమార్	118
22.	భాగవతం - ఆదర్శ మహిళలు	డాక్టర్ సూరపరాజు వసంతకుమారి	127
23.	భాగవతము - అవతారాలు	జి.మాధవీలత	134
24.	భాగవతం - రంతిదేవుడు	డాక్టర్ మల్లెపోగు మాదన్న	141

Scanned with OKEN Scanner

25. శ్రీ మద్భాగవతం - భారతీయ సామాజిక సంస్కృతి - డాక్టర్ షేక్ బేనజీర్
డాక్టర్ యం.రాజేష్ బాబు 145
26. భాగవత పాత్రలు - నేటి సమకాలీన అనువర్తనం - డాక్టర్ ఎస్.హరిప్రసాద్ 150
27. కుచేలోపాఖ్యానము - స్నేహ మాధుర్యము - డాక్టర్ కట్టా సుబ్బారావు 155
28. పోతన భాగవతంలో మానవీకరణ, మానవ గుణారోపణ, జంతుగుణారోపణ
- దోర్నాదుల సిద్దార్థ
డాక్టర్ డి.ఉదయకుమారి 158
29. అంకిత భావానికి ప్రతీక-ప్రహ్లాదుడు - డాక్టర్ ఎం.ఆదిశేషయ్య 162
30. భాగవతం - వివాహ వ్యవస్థ - డాక్టర్ జెన్నె యోగీశ్వరనాయుడు
డాక్టర్ బత్తల అశోక్ కుమార్ 167
31. భాగవతం - యజ్ఞ-యాగాదులు - డాక్టర్ వెంకటేశన్ పూజారి 174
32. శ్రీమద్భాగవతం - తాత్త్వికత - డాక్టర్ వరలక్ష్మి పూజారి 178
33. భాగవతం - నారద భక్తి సూత్రాలు - డాక్టర్ బి.జ్యోతి 186
34. పోతన కవితా దృక్పథం - డాక్టర్ కె.లక్ష్మణ 190

35. The Bhagavatham And The Environment: A Spiritual Perspective On Ecological Balance
- P. Bhanuprakash, Talari Balaji 193
36. Mathematical insights in the Bhagavatham: Exploring Geometry, Symmetry, Numbers and Proportions
- K.Ch.V.SubbaiahNnaidu,
Metti Kiran Babu 198
37. Science and Technology in Sri Krishna Leelalu as per Bhagavatam
- Dr. M.Surya Sekhar Reddy
A. Ramesh 200
38. The contribution of poets from English and Telugu to Bagavata : A Special focus on Pothana
- Dr. Gannavaramsridevi
Shaik mohammad shafiulla 203
39. Economic insights from the Bhagavatam: Ethical Wealth, Governance, and Sustainability
- Dr.M.Raghava Reddy
Dr.G.Yella Krishna 207
40. Dharmic Governance and Cultural Values in Mahabhagavatham
- Dr.B.Nagarathnam Reddy
Dr.M.Sandhya Rani 211
41. Management Aspects for Modern Management from Srimad Bhagavatham
- Dr. R.Venkatesh Babu
T Jayaram 219

Scanned with OKEN Scanner

కుచేలోపాఖ్యానం – స్నేహ మాధుర్యం

డాక్టర్ కట్టా సుబ్బారావు, తెలుగు అధ్యాపకులు, ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల, కార్వేటినగరం.

సంస్కృతంలో వ్యాసమహర్షి రాసిన సంస్కృత భాగవతాన్ని పోతన ఆంధ్రీకరించారు. 15వ శతాబ్దానికి చెందిన బమ్మెర పోతన ఆధ్యాత్మిక చింతనతో భాగవత రచన చేసాడు. భక్తిని తన జీవనశైలిగా మార్చి పద్యరస విద్యను భాగవతంగా మలచి తెలుగు వారి పుణ్యాల పంటగా ప్రసిద్ధికెక్కాడు. సహజ పండితునిగా కీర్తి గడించాడు. భాగవతంలో శుకమహర్షి కుచేలోపాఖ్యానం కథను పరీక్షిత్తు మహారాజుకు వివరిస్తాడు.

కుచేలుని అసలు పేరు సుధాముడు. కుచేలము అనగా చిరిగిన వస్త్రము. చిరిగిన వస్త్రాలను ధరించినవాడు కనుక కుచేలుడయ్యాడు. శ్రీకృష్ణుడు కుచేలుడు చిన్నతనంలో గురుకులంలో విద్యాభ్యాసం చేసారు. సాందీపని వారి గురువు. ఈ విధంగా శ్రీకృష్ణుడు, కుచేలుడు బాల్య స్నేహితులు. పెరిగి పెద్దయ్యాక శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకా నగరానికి ప్రభువయ్యాడు. కుచేలుడు ఉత్తమ స్త్రీని పెండ్లాడి ఎక్కువ మంది సంతానాన్ని కన్నాడు. శుకమహర్షి మాటల్లో చెప్పాలంటే కుచేలుడు బ్రాహ్మణోత్తముడు. ధర్మం తప్పనివాడు, బ్రహ్మజ్ఞాని, అభిమానధనుడు. ఇంట్లో దారిద్ర్యం తాండవిస్తున్నా ఎవర్నీ దీనంగా యాచించే వాడుకాదు. తనకు లభించిన దానినే పదివేలుగా భావించి ఏదో రీతిగా భార్యాపుత్రులను పోషించుకుంటూ వస్తున్నాడు.

కుచేలుని భార్య మహా పతివ్రత. ఉత్తమ ఇల్లాలు. వారి పిల్లలు ఆకలితో అలమటిస్తూ చేతుల్లో ఆకులు, గిన్నెలు పట్టుకొని తల్లి దగ్గరకు వచ్చి పట్టెడన్నము పెట్టమని అడిగేవారు. ఇలాంటి దయనీయమైన పరిస్థితుల్లో ఆమె కుచేలునితో ప్రాణేశా! మన ఇంట్లో పేదరికం తాండవిస్తూ ఉంది. దీన్ని గురించి మీరు ఆలోచించడం లేదు. మీరు వెళ్ళి మీ బాల్య స్నేహితుడైన శ్రీకృష్ణుణ్ణి దర్శించి మమ్మల్ని కష్టాల నుండి గట్టెక్కించండి అంటుంది. ఇంకా ఆమె శ్రీకృష్ణుని గొప్పదనం గురించి ఇలా అంటుంది.

చ. **వరదుడు సాధుభక్తజన వత్సలుడార్త శరణ్యుడిందిరా**
వరుడు దయాపయోధి భగవంతుడు కృష్ణుడు దాగుశస్థలీ
పురమున యాదవ ప్రకరముల్ భజియింపగ నున్నవాడు నీ
వరిగిన మిమ్ము జూచి విభుండప్పుడు యిచ్చుననూన సంపదల్

(పోతన భాగవతం : 5వ సంపుటం : పద్యం 970, పుట.209)

భక్తులపాలిట దయా గుణం కలిగి, కోరిన వరాల నిచ్చేటటువంటి ఆ లక్ష్మీవలభుణ్ణి మీరు వెళ్ళి ఒక సారి దర్శిస్తే ఆయన దయతో అనేక సంపదలిస్తాడు.

ఇల్లాలి మాటలకు కుచేలుడు సంతోషించాడు. స్నేహితుని దగ్గరకు ఒట్టి చేతులతో వెళ్ళకూడదంటే శ్రీకృష్ణునికి కానుకగా కొన్ని అటుకులను మూటకట్టి ఇచ్చింది. చాలా రోజుల తరువాత స్నేహితుని దర్శించటం శుభప్రదమని, ఇహపర దాయకమని తలంచి ద్వారకకు బయలుదేరాడు కుచేలుడు. దారిలో కుచేలునికి అనేక సందేహాలు. తనను ద్వార పాలకులు అడ్డగిస్తే వారికివ్వడానికి తన దగ్గర చిల్లిగవ్వకూడా లేదే అనుకున్నాడు. ఆ శ్రీకృష్ణుని అనుగ్రహమే అన్నింటికీ మూలం అనుకుంటూ ద్వారకలోనికి ప్రవేశించాడు. ద్వారకా నగరంలోని కాంతులీనే మణిమయ సౌధాలను చూచి పరమానంద భరితుడయ్యాడు. అంత:పురమందిరంలో హంసతూలికా తల్పం మీద రుక్మిణిదేవితో పరాచికాలాడుతున్న శ్రీకృష్ణుణ్ణి చూశాడు. ఈ సందర్భంగా శ్రీకృష్ణుని రూపలావణ్యాన్ని పోతన ఇలా వర్ణిస్తాడు.

సీ॥ ఇందీవర శ్యాము, వందితసుత్రాము గరుణాలవాలు, భాసుర కపోలు
గౌస్తుభాలంకారు, గామితమందారు సురచిరలావణ్యు; సుర శరణ్యు
హర్యక్షనిభమధ్యు, నఖిలలోకారుధ్యు ఘనచక్రహస్తు, జగత్ప్రశస్తు,
ఖగకులాధిపయాను, గౌశేయపరిధాను బన్నగశయను, నబ్జాతనయను,

తే. మకరకుండల సద్భూషు, మంజుభాషు, నిరుపమాకారు, దుగ్ధసాగరవిహారు,
భూరిగుణసాంద్రు, యదుకులాంభోధి చంద్రు, విష్ణు, రోచిష్ణు, జిష్ణు, సహిష్ణు, గృష్ణు.

(పోతన భాగవతం : 5వ సంపుటం : పద్యం 979, పుట.211)

నల్ల కలువల వంటి దేహచ్ఛాయ కలవాడు; దేవేంద్రునిచే భక్తితో నమస్కరింపబడేవాడు, దయామయుడు, కౌస్తుభమణిని ధరించినవాడు, భక్తులపాలిట కల్పవృక్షమైనవాడు, దేవతలందరికీ దిక్కైనవాడు, సకలలోకాలలో పూజనీయుడు, గరుడవాహనుడు, పీతాంబర ధారీ, శేషశాయీ, అరవిందనేత్రుడు, మకర కుండలాలు అలంకారంగా కలవాడూ, సుందర స్వరూపుడు, క్షీరసాగరంలో విహరించేవాడూ, యాదవ కులమనే సాగరానికి పున్నమిచంద్రుడు అయినవాడూ, తేజశ్శాలీ, జయశీలుడు, సహన స్వభావుడు, శ్రీమన్నారాయణుని అవతారమైనవాడూ అయిన శ్రీకృష్ణుణ్ణి కుచేలుడు సంతోషంతో దర్శించాడు.

నిరంతర దారిద్ర్య పీడితుడు, కృశించిన శరీరంతో, చిరిగిన పైపంచను కప్పుకొని కుచేలుడు తన వద్దకు వస్తూ ఉండగా అల్లంత దూరంలో కుచేలుని చూసిన శ్రీకృష్ణుడు, తన పానుపు దిగి, తాను ద్వారకా నగరానికి రాజునన్న గర్వం ఏమాత్రం లేకుండా ఎదురేగి కుచేలుణ్ణి ఎంతో ఆప్యాయంగా కౌగిలించుకున్నాడు.

స్నేహభావంతో కుచేలుని తనతో తీసుకెళ్ళి తన పాన్పుపై కూర్చుండ పెట్టాడు. బంగారు కలశంలోని నీళ్ళతో కుచేలుని కాళ్ళు కడిగి ఆ నీటిని తనపై చల్లుకున్నాడు. కుచేలుని సిగలో పూలు ముడిచి కర్పూర తాంబూలాన్ని ఇచ్చి, గోవును దానం చేశాడు. కుచేలుని మార్గాయాసాన్ని పోగొట్టడానికి కృష్ణునితో పాటు రుక్మిణీదేవి కూడా వింజామర వీసింది. శ్రీకృష్ణుడు తనపై చూపిస్తున్న ఆదరాభిమానాలకి కుచేలుని కన్నుల నుండి ఆనంద భాష్పాలు రాలాయి. ఇదంతా చూస్తున్న అంత:పుర పరిచారికలు తమలో తాము ఇలా అనుకున్నారు.

చ. తన మృదుతల్పమందు వనితామణి యైన రమాలలామ పొం
దును నెడగా దలంపక యదుప్రవరుం డెదురేగి మోదముం
దనుకగ గౌగిలించి యుచితక్రియలం బరితుష్టు జేయుచున్
వినయమునన్ భజించె; ధరణీసురు డెంతటి భాగ్యవంతుడో?

(పోతన భాగవతం : 5వ సంపుటం : పద్యం 987, పుట.212)

తన ప్రియమైన సఖి రుక్మిణీదేవితో పరాచకాలాడుతున్నప్పటికీ శ్రీకృష్ణుడు ఈ బ్రాహ్మణుణ్ణి చూడగానే వెంటనే లేచి ప్రేమతో కౌగిలించుకున్నాడు. తగిన విధంగా సత్కారం చేసి, ఎంతో వినయంతో సేవించాడు. నిజంగా ఈ బ్రాహ్మణుడు ఎంతో అదృష్టవంతుడు.

అంతట శ్రీకృష్ణుడు కుచేలుని చేతిని తన చేతిలోనికి తీసుకొని యోగక్షేమాలు అడిగి తెలుసుకున్నాడు. భార్యా పిల్లలు క్షేమమేనా అంటూ ప్రశ్నించాడు. అలాగే తమ చిన్నతనంలో సాందీపని వద్ద విద్యనభ్యసించిన రోజుల్ని గుర్తు చేసుకున్నారు. తమ గురువు గొప్పదనం గురించి.

Scanned with OKEN Scanner

తే॥ తివిరి యజ్ఞానతిమిర ప్రదీప మగుచు, నవ్యయంబైన బ్రహ్మంబు ననుభవించు
భరితసత్త్వుండు సత్కర్మనిరతు డతుల, భూసురశ్రేష్ఠు డలఘుండు బుధనుతుండు

(పోతన భాగవతం : 5వ సంపుటం : పద్యం 994, పుట.213)

మన గురువరేణ్యుడు అజ్ఞానమనే అంధకారానికి గొప్ప దీపం వంటివాడు. బ్రహ్మానందాన్ని అనుభవించడంలో చిత్తశుద్ధి కలవాడు. సత్కర్మ పరాయణుడు. బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుడు. సజ్జనుల ప్రశంసలు అందుకొన్న గొప్ప మహనీయుడంటూ సాందీపని గొప్పతనాన్ని గుర్తుచేసుకున్నారు. అలాగే కృష్ణకుచేలురు గురుకుల వాసం రోజుల్లో గురుపత్ని ఆజ్ఞపై వంటకట్టెలు కోసం అడవికి వెళ్ళడం, ఉన్నట్టుండి మేఘాలు ఆవరించి పెద్ద వర్షం కురవడంతో దారితప్పి అడవిలో చిక్కుకుపోవడం. రాత్రి కావడంతో ఒకరి చేతులు మరొకరు పట్టుకొని బిక్కుబిక్కు మంటూ గడిపిన క్షణాల్ని గుర్తు చేసుకున్నారు. మరసటి రోజు ఉదయం గురువుగారు మనల్ని వెతుక్కుంటూ వచ్చి ఇంటికి తీసుకెళ్ళడం ఆ సందర్భంగా "ఇక మీదట మీ ఇద్దరికీ దీర్ఘాయు విజయాలు కలుగుగాక" అన్న గురువాశీర్వాదాన్ని గుర్తు చేసుకున్నారు.

అనంతరం కుచేలుడు ప్రేమతో ఇచ్చిన గుప్పెడు అటుకుల్ని ఎంతో ఇష్టంగా తిన్నాడు. మరో గుప్పెడు అటుకుల్ని తినబోగా ఇక చాలంటూ రుక్మిణీదేవి వారిస్తుంది. ఆ రాత్రికి కుచేలుడు అంత:పురంలో శయనించి మరసటి రోజు తన ఊరికి పయనమవుతాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఘనంగా వీడ్కోలు చెబుతాడు. కుచేలుడు తన ఊరికి చేరుకోగా, తన ఇంటి స్థానంలో పెద్ద భవంతి వెలసి ఉండటం, అనేకమంది పరిచారికలు వెంటరాగా, చీని చీనాంబరాలు ధరించిన తన భార్య తనకు స్వాగతం పలకడం చూసిన కుచేలుడు ఆశ్చర్యపోతాడు. అంతా ఆ శ్రీకృష్ణుని మహిమేనంటూ స్నేహ వాత్సల్యానికి ఆనందంతో పొంగిపోతాడు.

ఈ కథలో కుచేలుడు చిరిగిన బట్టలు కట్టుకొని, అత్యంత పేదరికంలో ఉన్నా శ్రీకృష్ణుడు ఏవగించుకోలేదు. స్నేహ ధర్మానికి సిరిసంపదలు అడ్డురావని ఎంతో ఆప్యాయంగా కౌగిలించుకున్నాడు. సపర్యలు చేశాడు. అలాగే స్నేహితుని మనసులో ఏముందో ఇట్టే కనిపెట్టి కుచేలుడు అడగకుండానే అపారమైన సంపదల్ని ఇచ్చిన శ్రీకృష్ణుడు నిజమైన స్నేహితుడు. ఇలా కుచేలోపాఖ్యానం స్నేహమాధుర్యానికి మచ్చుతునకగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

పోతన భాగవతం : 5వ సంపుటం : తితిదే ప్రచురణలు, తిరుపతి.

❖❖❖